

ACTUALITATEA TESTAMENTULUI OLOGRAF

Veronica GÎSCA,
conferențiar universitar, doctor în drept, ASEM

RÉSUMÉ

La plupart considèrent la volonté comme quelque chose de morbide, mais nous devons être conscients qu'il est très important de laisser derrière tout ordonné l'exécution de notre volonté. Pour faire une aura besoin d'avoir un certain âge, mais nous pouvons le faire à tout moment. En fait, la volonté est attirée une fois vivante et apporte des modifications à chaque étape importante de notre existence.

Un testament est définie par la législation en vigueur comme acte unilatéral civile, personnelle et révocable par lequel une personne, appelée *le testateur*, dispose de l'une des formes prévues par la loi pour le temps que vous ne serez pas en vie. Elle contient des dispositions relatives à l'immobilier ou des actifs qui en font partie. Parallèlement à ces mesures ou même en l'absence de telles dispositions, le testament peut contenir des dispositions relatives à la division, les dispositions testamentaires révoquant précédents, exhérédation, la nomination d'exécuteurs, héritiers et autres charges imposées dispositions qui entreront en vigueur après le décès du testateur.

Mots-clés: testament, legs testamentaire, décédé, tester la validité du testament, le testament valide, l'obsolescence.

REZUMAT

Majoritatea considerăm testamentul ca fiind ceva morbid, dar trebuie să fim conștienți că este foarte important să lășăm în urmă totul orînduit, pentru a fi executat după voința noastră. Pentru a întocmi un testament nu trebuie să avem o anumită vîrstă, ci îl putem face în orice moment. De fapt, testamentul se întocmește o dată în viață și i se aduc modificări cu fiecare etapă semnificativă a existenței noastre.

Testamentul este definit de actuala legislație civilă ca fiind actul unilaterale, personal și revocabil prin care o persoană, numită *testator*, dispune, în una dintre formele cerute de lege, pentru timpul când nu va mai fi în viață. Acesta conține dispoziții referitoare la patrimoniul succesoral sau la bunurile ce fac parte din acesta. Alături de aceste dispoziții sau chiar și în lipsa unor asemenea dispoziții testamentul poate să conțină dispoziții referitoare la partaj, revocarea dispozițiilor testamentare anterioare, dezmoștenire, numirea de executori testamentari, sarcini impuse moștenitorilor legali și alte dispoziții care produc efecte după decesul testatorului.

Cuvinte-cheie: testament, moștenire testamentară, defunct, testator, valabilitatea testamentului, nulitatea testamentului, caducitatea testamentului.

Introducere. Fiecare dintre noi, aflați în această lume pentru o scurtă vizită, trebuie să admitem, vrînd-nevrînd, că va veni vremea cînd, exprimîndu-ne într-o formulă mai șagalică și destul de frecvent uzitată, ”va trebui să dăm colțul”. Toți înțelegem că evenimentul nedorit și neașteptat trebuie să ne găsească cu socotelile încheiate și mai ales să prevenim, pe cît posibil, orice disesiuni, dezacorduri, motive de ceartă sau gîlceavă în rîndul urmașilor. În Moldova se consideră că acest act trebuie să constituie obiect de preocupare doar pentru cei de vîrsta a treia, în special pentru ultimele lor zile sau clipe din viață, cînd, conform uzanțelor locale, se apelează pentru întocmirea lui la primar sau notar.

Progresul științific și tehnic, cuceririle civilizației au produs schimbări radicale în modul tradițional de derulare a vieții, astfel că „Doamna cu coasa” și-a extins aria de acțiune, a început să-și caute și reușește să facă intempestiv victime în aproape toate mediile sociale. În aceste condiții, testamentul ar trebui să intereseze orice persoană majoră capabilă ori asimilată acesteia, respectiv minorii cărora li s-a acordat dispensă de vîrstă la încheierea căsătoriei ori cei care au împlinit 16 ani, cărora instanța de tutelă le-a recunoscut, pentru motive temeinice, capacitatea deplină de exercițiu. În țările dezvoltate nu mai surprinde pe nimeni faptul că printre testatori se numără mulți tineri.

Instituția testamentului este actualmente reglementată prin art.1449-1474 Cod civil, aprobat prin Legea nr. 1107-XV din 06.06.2002 [1].

Metode aplicate și materiale utilizate. În procesul de realizare a studiului, au fost aplicate cele mai importante metode de cercetare științifică proprii teoriei dreptului, precum: metoda logică (în vederea interpretării normelor juridice, sistematizării acestora), metoda istorică (pentru urmărirea în timp a evoluției instituției date), metoda comparativă (pentru compararea diferitelor forme testamentare, precum și a unor aspecte ale legislației civile din Republica Moldova cu sistemele corespunzătoare din România și alte state), metoda prospectivă (în vederea identificării celor mai eficiente căi de optimizare a legislației civile și de îmbunătățire a mecanismului de aplicare a acesteia), metoda deductivă ș.a.

În procesul investigației, ne-am bazat pe studierea materialului doctrinar-teoretic, normativ-legislativ și empiric.

Rezultate obținute și discuții. Codul civil prevede, în art. 1458 Cod civil al RM, că testamentul olograf este scris în întregime, datat și semnat de testator. Denumirea lui vine de la cuvintele grecești *holos*, care înseamnă „întreg, total”, și *grapfos*, care înseamnă „a scrie”. Din formularea dată de legiuitor vom reține, așadar, că nu orice scriere olografă, chiar avînd ca obiect transmiterea bunurilor după moartea celui ce lasă moștenirea, va putea fi considerată testament olograf, ci numai aceea care va fi *scrisă integral, semnată și datată de mîna testatorului*. Aceasta este o solemnitate cerută de lege *ad validitatem* și nu *ad probationem*, altfel intervenind sancțiunea reglementată de Codul civil al Republicii Moldova. Lipsa oricăreia din cele trei condiții va duce la ne-

valabilitatea testamentului, căci ele se cer a fi îndeplinite cumulativ [15].

Precizăm că toate cele trei cerințe de solemnitate (scrierea, datarea și semnarea) trebuie să fie îndeplinite de mîna testatorului și trebuie să fie întrunite cumulativ, în lipsa oricăreia dintre ele testamentul fiind nul.

Conform art. 1458 Cod civil [1], testamentul olograf este testamentul scris în întregime personal, datat și semnat de testator.

Nu mai *testament* scris produce efecte juridice, testamentul oral fiind nul [12, p. 154].

În dreptul civil al Republicii Moldova, testamentul scris de altul (alograf) sau chiar de testator, dar cu mijloace mecanice (de exemplu, la mașina de scris) și semnat de el în fața martorilor, nu este valabil (spre deosebire de unele legislații străine).

Sub sancțiunea nulității, testamentul olograf trebuie scris în întregime de către testator; el poate fi scris în orice limbă pe care testatorul a cunoscut-o la data scrierii. Nulitatea se justifică prin faptul că în cazul în care testamentul nu este scris de mîna testatorului ar fi posibile fraude, care nu ar fi descoperite prin verificarea de scripte [7, p. 204].

De asemenea, poate fi scris pe orice suprafață, cu orice mijloc (zid, cărbune, oglindă, diamante etc.), pe una sau mai multe foi de hîrtie (între care să fie o legătură intelectuală), cu orice fel de scriere. Testamentul olograf poate fi întocmit în mai multe etape, iar înscrisul nu va fi intitulat obligatoriu testament, putînd fi o scrisoare sau orice înscris, din care însă să rezulte neîndoiește voința de a gratifica. În

toate cazurile, testamentul va fi, în întregime, scris de mîna testatorului. Consecințele nerespectării condițiilor scrierii, așa cum au fost prezentate, au drept urmare: nulitatea testamentului dacă unele adaosuri, ștersături sau intercalări sînt scrise de o mîna străină; nulitatea testamentului dacă, deși a fost scris de testator, acesta nu a fost decît instrumentul pasiv al unui terț, care i-a ținut mîna [11, p.165].

În privința scrierii străine, întîlnim următoarele situații:

a) dacă scrierea străină este anterioară scrierii testamentului, acesta este valabil (exemplu: testamentul este scris pe versoul altor scrieri);

b) dacă scrierea străină este contemporană cu scrierea testamentului, acesta va fi nul, deoarece intervenția materială a unui străin duce la concluzia că voința testatorului n-a fost tocmai liberă [6, p.191];

c) cînd scrierea unui terț va fi posteroară redactării testamentului, testamentul va fi valabil, afară numai dacă materialitatea intervenției a alterat voința testatorului. În toate cazurile, însă, în care adăugirile, ștersăturile sau intercalările au fost făcute fără știința testatorului, testamentul rămîne valabil, căci voința lui exprimată în partea scrisă de el a rămas neviciată. După părerea noastră, adăugirile, ștersăturile și intercalările sînt nule deoarece nu sînt scrise de mîna testatorului și nu exprimă voința sa. Dacă adăugările nu sînt decît simple note care nu fac corp cu restul testamentului (de ex.: un proiect de modificare care nu s-a realizat), testamentul rămîne valabil, căci se datorează numai voinței lui de cujus.

Uneori testamentul olograf cuprinde adăugări, ștergeri sau intercalări datoriate testatorului, care nu vor afecta validitatea celorlalte prevederi ale testamentului, dar care, pentru a fi valabile, trebuie să distingem după cum:

a) ele cuprind o dispoziție nouă, care se adaugă la cuprinsul inițial sau înlocuiesc și elimină alte dispoziții – situații în care ele trebuie să fie semnate și datate de testator;

b) îndreaptă o eroare de redactare sau interpretează dispozițiile testamentului, fără a constitui o dispoziție nouă, caz în care semnarea și datarea lor nu mai sînt necesare [16].

Datarea testamentului este o altă condiție de valabilitate a testamentului olograf. În funcție de data testamentului olograf, pot fi stabilite elementele de importanță majoră pentru validitatea acestuia. Data este elementul care situează în timp momentul întocmirii testamentului [5, p. 613]. Astfel, data testamentului olograf prezintă importanță sub următoarele aspecte:

a) în funcție de dată, se poate stabili dacă testatorul a fost sau nu capabil de a testa;

b) în cazul pluralității de testamente succesive, cu dispoziții contrare sau incom-

patibile, se poate stabili care a fost ultima voință a testatorului, aceasta revocîndu-le pe cele care au precedat-o;

c) în funcție de dată, pot fi stabilite împrejurările întocmirii testamentului, care pot atrage nulitatea acestuia [12, p. 162-163].

Datarea testamentului se poate face prin cifre sau litere (de exemplu: 01.02.2013 sau paisprezece martie două mii șapte), sau să se facă referire la un eveniment important, atît la nivel național (de ex.: prezentul testament este întocmit la împlinirea a 60 de ani de la ziua biruinței), cît și avînd semnificație doar pentru testator sau altă persoană (de ex.: în ziua cînd am împlinit vîrsta de 60 de ani este întocmit prezentul testament). În aceste cazuri, cu exactitate se poate stabili: ziua, luna și anul întocmirii conform evenimentelor indicate în testament, drept dată a întocmirii testamentului; respectiv dacă testamentul este întocmit cînd testatorul a împlinit vîrsta de 60 de ani, cu exactitate se poate stabili în ce zi acea persoană a împlinit acea vîrsta.

Deoarece legea țării noastre, dar și a altor țări, nu prevede cu exactitate unde trebuie să fie arătată data întocmirii testamentului, considerăm că aceasta poate fi așezată la începutul testamentului, în conținutul testamentului sau la sfîrșitul testamentului, chiar dacă acesta conține mai multe foi.

Conform art. 1464 Cod civil al Republicii Moldova, lipsa datei întocmirii testamentului, de regulă, atrage nulitatea testamentului.

Într-un testament olograf, **semnătura** valorează recunoașterea testamentului de către testator ca fiind o lucrare a sa și că acest înscris testamentar îi exprimă propria voință, adică testatorul mărturisește că testamentul este opera sa. [11, p.169]

În ceea ce privește cuprinsul semnăturii, se impun cîteva precizări:

a) nu este absolut nevoie ca testamentul să cuprindă numele și prenumele testatorului, fiind suficient a se pune semnătura pe care testatorul o folosește de obicei;

b) folosirea semnăturii obișnuite de către testator este însă supusă condiției ca, așa cum a fost dată, să permită identificarea testatorului;

c) nu este suficientă semnătura scrisă, de mîna numai cu inițialele numelui și prenumelui testatorului, cu excepția situației în care aceasta este semnătura obișnuită a sa;

d) semnătura trebuie să fie manuscrisă;

e) este nul testamentul care, în loc de semnătură manuscrisă, poartă punerea de deget al testatorului neștiutor de carte [9, p. 219].

De obicei, orice act este semnat la sfîrșitul acestuia, testamentul nefiind excepție, semnătura figurînd la sfîrșitul actului, pe care-l certifică. Acest loc nu este obligatoriu, semnătura poate fi așezată atît la

începutul, cît și la sfîrșitul testamentului, inclusiv în cuprinsul acestuia.

Fiind o formalitate esențială, lipsa semnăturii atrage întotdeauna sancțiunea nulității absolute. Sancțiunea nulității absolute se impune pentru simplul și justificatul motiv că testamentul fiind un act juridic civil solemn, iar semnătura, alături de scrierea manuscrisă și datarea manuscrisă sînt acele elemente care asigură forma cerută *ad validitatem*, lipsa formei valorează lipsa unei condiții esențiale (de fond) a actului [9, p. 219-220].

Considerăm că, datorită simplității sale testamentul olograf trebuie să fie prin cele mai frecvente, păstrîndu-și valoarea testamentelor, dar din punct de vedere practic lucrurile stau invers.

Cu toate că este foarte ușor de întocmit, în prezent, în R.Moldova, această formă testamentară este cea mai puțin utilizată, adică cea mai puțin întîlnită în practică, deoarece după deschiderea succesiunii (decesul unei persoane fizice) și la deschiderea procedurii succesoriale notariale, notarii solicită, în mod obligatoriu, efectuarea unei expertize a testamentului olograf. Această condiție obligatorie nu este prevăzută de nicio normă legală, motiv pentru care considerăm că este ilegală. Credem că sînt și alte metode de a verifica dacă un testament olograf este sau nu este întocmit de însuși testatorul.

Conform art. 65 din Legea cu privire la notariat [4], la eliberarea certificatului de moștenitor legal sau testamentar, notarul verifică faptul decesului celui care a lăsat moștenirea, timpul și locul deschiderii succesiunii, raporturile de rudenie, inclusiv existența testamentului. Din această normă legală rezultă că notarul verifică numai dacă există sau nu testamentul.

Dacă în Republica Moldova testamentul olograf este forma testamentară cea mai puțin întîlnită în practică, în România acesta este cea mai frecventă dintre formele ordinare ale testamentului și este cel mai des întîlnit în practică [10, p. 299].

Testamentul olograf prezintă o serie de **avantaje**:

1. poate fi folosit (întocmit) de oricine care știe să scrie;
2. se poate face oricînd și oriunde, fără ajutorul altei persoane (nu necesită prezența vreunui martor);
3. realizarea lui nu presupune cheltuieli;
4. asigură secretul deplin al dispozițiilor de ultimă voință;
5. poate fi revocat ușor de testator prin distrugerea voluntară a înscrisului testamentar.

Testamentul olograf, datorită simplității, prezintă și unele **dezavantaje**:

1. poate fi ușor dosit sau distrus după moartea testatorului sau chiar în timpul vieții, dar fără știrea lui;

2. nu asigură protecția voinței testatorului împotriva influențelor abuzive (sugestie sau captativitate) ale celor interesați;

3. datorită simplității formalităților, poate fi mai ușor falsificat;

4. poate fi contestat mai ușor decât celelalte feluri de testamente;

5. dacă testatorul nu are cunoștințe juridice, testamentul poate cuprinde formulări neclare, confuze și chiar contradictorii, susceptibile de interpretări neconforme voinței reale a testatorului.

Unele dintre inconvenientele testamentului olograf pot fi înlăturate prin întocmirea lui în mai multe exemplare sau prin încredințarea testamentului unei persoane de încredere, ori prin depozitarea lui la un birou notarial, pentru a fi eliberat la moartea testatorului persoanei indicate de el.

Cu toate că este un act solemn, acesta este încorporat într-un act juridic sub semnătură privată. Astfel fiind, se impun următoarele precizări: depozitarea testamentului la un birou notarial nu îl transformă într-un testament autentic; el rămâne un testament olograf și valabil ca atare dacă a fost scris în întregime, datat și semnat de mâna testatorului.

Este de precizat faptul că legislația Republicii Moldova nu conține norme ce ar reglementa formalitățile care trebuie îndeplinite după moartea testatorului. De exemplu: unde se prezintă testamentul olograf, notarul trebuie sau nu trebuie să întocmească un proces-verbal indicând starea în care acesta se află ș.a.

Considerăm că, pînă la deschiderea procedurii succesorale notariale, testamentul olograf, indiferent că este găsit la inventarierea bunurilor succesoriale, sau este adus de partea interesată, trebuie să fie prezentat spre avizare oricărui notar public.

Forța probantă a testamentului olograf rezultă din caracterul său de înscris sub semnătură privată, chiar dacă el este supus formalităților pe care le-am expus. În această privință, se face deosebire între forța probantă a scriiturii și semnăturii, pe de o parte, și cea a datei testamentului, pe de altă parte.

Dacă cei cărora li se opune scriitura și semnătura testamentului le contestă, potrivit art. 1176 Cod civil [2], sarcina dovedirii că testamentul provine și este semnat de către testator revine celor care-l invocă, după principiul de drept comun, potrivit căruia cel ce pretinde un drept trebuie să-l dovedească. Aici legatarii care pretind un drept împotriva moștenitorilor legali au sarcina probei, iar, potrivit art. 1178 Cod civil, instanța, la cererea lor, va ordona verificarea actului potrivit procedurii reglementate de art. 177-184 C. proc. civ. privitoare la verificarea de scripte, conform legislației României.

În ce privește data testamentului olograf, prin derogare de la dreptul comun, dacă scriitura și semnătura au fost recunoscute de către cei cărora li se opune sau prin verificarea de scripte s-a dovedit că aparțin testatorului, se consideră că cea indicată are valoare de dată certă, fără a se mai urma procedura reglementată de art. 1182 Cod civil; dacă data este contestată totuși, cel care o contestă are sarcina probei, și nu cel care înșelează să invoce testamentul. Avînd în vedere caracterul de solemnitate al datei cuprinse în testament, cel care o contestă nu o va putea combate decât prin elemente intrinseci testamentului, cu excepția fraudei sau a lipsei de discernamînt a testatorului, care pot fi dovedite prin orice mijloc de probă, asadar, chiar extrinseci testamentului.

Testamentul este un act juridic solemn, unilateral și revocabil sub sancțiunea nulității, care urmează a fi întocmit personal și nu de către terți.

Astfel, reieșind din caracterul personal și unilateral, este nulă dispoziția testamentului întocmită de două sau mai multe persoane [17].

În consecință, au fost obținute importante rezultate științifice al căror conținut nu epuizează problema în cauză, dar prin care se pretinde crearea unei viziuni noi asupra testamentului olograf.

În rezultatul investigației, subliniem următoarele avantaje ale testamentului olograf: poate fi folosit de orice persoană care știe să scrie; se poate face oricînd și oriunde, fără ajutorul altei persoane; nu necesită cheltuieli de redactare; asigură secretul deplin al dispozițiilor de ultimă voință ale testatorului; poate fi revocat ușor de testator prin distrugerea voluntară a înscrisului testamentar. Totodată, testamentul olograf prezintă și unele dezavantaje: poate fi ușor dosit sau distrus după moartea testatorului sau chiar în timpul vieții acestuia, dar fără știrea lui; nu asigură protecția voinței testatorului împotriva influențelor abuzive ale celor interesați; poate fi ușor falsificat tocmai datorită simplității formalităților de întocmire a lui; poate fi contestat mai ușor decât celelalte feluri de testamente; în cazul în care testatorul nu are cunoștințe juridice, testamentul poate cuprinde formulări neclare, confuze și chiar contradictorii, susceptibile de interpretări neconforme voinței reale a testatorului. Unele dintre aceste inconveniente pot fi evitate fie prin întocmirea testamentului olograf în mai multe exemplare, fie prin încredințarea acestuia spre păstrare unei persoane de încredere, ori prin depozitarea lui la un birou notarial, spre a fi eliberat la moartea testatorului persoanei indicate de el.

Referințe bibliografice

Acte normative:

1. *Codul civil al Republicii Moldova*, Legea Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 82-86 din 22.06.2002, art. 661.

2. *Codul civil român*, aprobat prin Legea 287 din 2009, în vigoare de la 1 octombrie 2011. Republicată în Monitorul Oficial al României, nr. 505 din 15 iulie 2011.

3. *Codul familiei al Republicii Moldova*, Legea nr. 1326-XIV din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 47-48 din 26.04.200, art. 210.

4. *Legea cu privire la notariat*, nr. 1453- XV din 08.11.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 154-157 din 21.11.2002, art. 1209.

Monografii:

5. Chibac, Gh., Băieșu, A., Rotari, A., Efrim, O. *Drept civil. Contracte speciale*. Chișinău: Cartier, 2005, 688 p. IBSN 9975-79-327-4.

6. Chirică, D. *Drept civil. Succesiuni și testamente*, București: Rosetti, 2003.

7. Deak, Fr. *Tratat de drept succesoral*. București: Universul Juridic, 1999.

8. Deak, Fr. *Tratat de drept succesoral*. București: Universul Juridic, 2002. 544 p. IBSN 973-85248-9-X.

9. Dogaru, Ion ș.a. *Bazele dreptului civil. Volumul V. Succesiuni*. București: C.H. Beck, 2009, 805 p. IBSN 978-973-115-544-9.

10. Dogaru, Ion ș.a. *Drept civil. Idei producătoare de efecte juridice*. București: ALL BECK, 2002, 896 p. IBSN 973-655-165-2.

11. Eliescu, M. *Curs de succesiuni*, București: Humanitas, 1997, 550 p. IBSN 973-28-0799-7.

12. Genoiu, Il. *Dreptul la moștenire în Noul Cod civil*. București: C.H. Beck, 2012, 472 p. IBSN 978-606-18-0004-9.

13. Macovei, L. *Codul civil în 1624 de table*. Chișinău: „Cartea” SA, 2002, 256 p. IBSN 9975-9707-2-9.

14. Dosarul nr. 2ra-1367/2011, judecătoria sec. Centru, Chișinău.

Surse internet:

15. <http://www.rasfoiesc.com/legal/drept/Testamentul-olograf21.php>

16. *Considerații privind felurile testamentelor* – Universitatea din Craiova fda. ucv.ro/RSJ/.../0404 Turculeanu Ion

Practica judiciară:

17. Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației la examinarea cauzelor despre succesiune nr. 13 din 03.10.2005. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr. 5, 2006.